

HARAP-ALB AND THE DISCOVERY OF THE SELF

Oana-Lucia SAVA (CSATLOS)

”Petru Maior” University of Târgu-Mureș

Abstract: In our days, we are exposed to all sorts of tests. The way we chose to respond will reveal our temperament. The story of Harap-Alb, is a lecture that reveals the travel of becoming. In the end, the hero will be able to be a king.

Keywords: test, temperament, reveal, becoming, travel, road.

„ Cel care îi cunoaște pe ceilalți e învățat,
Cel care se cunoaște pe sine e înțelept. ”

(Lao Tzu)

Studiile demonstrează că în obținerea succesului un rol important îl joacă capacitatea de autocunoaștere. De experiențele acumulate poți fi afectat sau, dimpotrivă, acestea pot constitui cheia succesului, devenind astfel lecții de viață.

O vorbă ne îndeamnă să învățăm din greșelile înaintașilor iar Ion Creangă, cu harul cu care a fost înzestrat, reușește să prelucreze mituri populare, creând o operă cu o valoare moralizatoare. Conform definiției, basmul este o specie a genului epic în versuri sau în proză, în care realul se împletește cu fantasticul și asistăm la lupta dintre bine și rău, unde binele, înzestrat cu virtuți este ajutat de personaje cu puteri supranaturale în lupta împotriva forțelor răului. Finalul reprezintă triumful binelui asupra răului.

Ca orice basm, *Povestea lui Harap-Alb*, respectă anumite trăsături specifice basmului. Cu o structură echilibrată, împărțită în șapte părți, separate între ele prin formula mediană care se repetă de șase ori: „ Se cam duc la-împărăție

Dumnezeu să ne ție,
Că cuvântul din poveste,
Înainte mult mai este.”¹

Rolul formulei mediane este de a menține captată atenția cititorului. Pe lângă aceasta, există formulă inițială a cărei rol este de a transpune cititorul într-o atmosferă specifică basmului: „ Amu cică era odată ...”² și formulă finală, folosită de autor cu scopul de a readuce cititorul în lumea reală : „ Și-a ținut veselia ani întregi, și acum mai ține încă...”³

Criticul literar, Pompiliu Constantinescu considera opera drept o „ sinteză a basmului românesc”⁴, deoarece reușește să redea întreaga filozofie populară. Deși este basm, „ uriașii răzvrățiți, în felul lor, au asemănare cu țărani din Humulești, ei simbolizând caractere și adevăruri morale sau chiar forțe ale naturii cum sunt: *frigul*- Gerilă; *setea*- Setilă; *foamea*- Flămânzilă. *Binele și răul* sunt simbolizate de Harap-Alb și de Spân, iar măsurarea timpului și a spațiului: *Ochilă- timpul* și *Păsări- Lăți- Lungilă- spațiul*. De asemenea, ispita pierzaniei

¹ Ion Creangă, *Povești, Povestiri, Amintiri*, Editura Eduard, Constanța, 2010, p.90

² Ibidem, p.79

³ Ibidem, p.141

⁴ Pompiliu Constantinescu în Constanța Bărboi, *Ion Creangă (Pagini alese, comentarii literare, sinteze, personaje, aprecieri critice, teste de evaluare)*, Editura Meteora Press, Bucuresti, s.a., p. 151

este reprezentată de Cerb."⁵ Acestea, prin adăugarea unor elemente noi precum: „dramatizarea acțiunii prin dialog; umanizarea fantasticului- prin comportamentul eroilor, observațiile psihologice asupra limbajului, mentalitatea gesturilor, comicul, jovialitatea, erudiția paremiologică”⁶ conferă operei calitatea de basm cult.

Cu măiestria lui, Ion Creangă, reușește să creeze un Bildungsroman, o operă a devenirii. Drumul este astfel unul inițiativ, al formării, în urma căruia personajul principal este pregătit a-și ocupa locul pe tron la curtea unchiului său.

Expozițiunea ne prezintă decizia lui Harap-Alb, mezinul craiului, de a-și încerca norocul după ce frații lui mai mari nu au reușit să treacă de proba întinsă de tatăl lor, test prin care acesta vroia să vadă curajul fiilor săi care trebuiau să ajungă la curtea lui Verde- împărat, fratele său, aflat pe patul de moarte care nu avea decât fete pentru a-i urma la tron. Încă din incipit descoperim un personaj înzestrat cu virtuți. Astfel se desprind calități precum respect, milă, bunătate în momentul în care oferă bani bătrânei ce-l ispitește și-i vorbește în parabole. Drept răsplată, îl povățuiește să ceară de la tatăl său calul, armele și hainele cu care a fost mire deoarece cu ele va ajunge acolo unde își dorește. Îl mai învață cum să aleagă calul: cel care vine la tava de jărat și îl atenționează că hainele sunt vechi și ponosite, armele ruginite, apoi, ca orice personaj fantastic, dispare în mod misterios. Supunerea și ascultarea sunt alte calități ale eroului nostru. Așadar gândindu-se că omul e „dator să încerce”, îl înduplecă pe tatăl său, cere binecuvântarea și pornește la drum. Spre deosebire de frații lui mai mari, Harap-Alb, reușește să depășească testul tatălui său și înainte de a porni la drum, primește câteva povețe de la acesta: „ În călătoria ta ai să ai trebuință de răi și de buni, dar să te ferești de omul roș iar mai ales de cel spân, cât îi putea; să n-ai de-a face cu dânșii că sunt foarte șugubeți. Și la toată întâmplarea, calul, tovarășul tău te-a mai sfătui și el ce să faci, că de multe primejdii m-a scăpat și pe mine în tinerețele mele! Na-ți acum pelea asta de urs că ți-a prinde bine vreodată”.⁷

Eroul nostru pornește la drum și ajunge într-o pădure- considerată simbol al necunoscutului, misterioasă- unde asistăm la o călătorie labirintică. Apare cifra magică trei prin cele trei călătorii în același loc și cele trei întâlniri cu spânul. Și de această dată respectă sfatul părintesc: „ cât îi putea” doar că negăsind ieșirea din pădure nu are decât să accepte tovarășia spânului iar vorbele craiului nu întârzie să se adevărească deoarece, în următorul moment al narațiunii, intriga, observăm cum, prin vicleșug, acesta i se substituie, obligându-l pe Harap-Alb să-i devină supus.

Desfășurarea acțiunii evidențiază un erou aflat în opoziție spânul. Cinstea este o altă virtute de care Harap-Alb dă dovadă. Acesta își respectă în totalitate jurământul, își acceptă soarta și îndeplinește îndatoririle de slugă încă de la botez după care continuă drumul: „ Spânul înainte, ca un stăpân, Harap-Alb în urmă, ca o slugă...”⁸ până în momentul în care Spânul este ucis de calul năzdrăvan iar fata îl readuce la viață. La curtea lui Verde- Împărat deși își joacă amândoi rolurile, fetele împăratului se îndoiesc de relația de rudenie cu Spânul, pe care îl consideră rău și neomenos față de Harap-Alb.

Probele la care este supus eroul principal face ca acesta să devină și un roman de formare. În drumul său, întâlnește diverse personaje aflate în dificultate de care se milostivește, le ajută iar binele făcut îi este răsplătit. Pentru aducerea sălăților din Pădurea Ursului și a capului și pielii cerbului, din Pădurea Cerbului este ajutat de Sfânta Duminică. În

⁵ Constanța Bărboi, *Ion Creangă (Pagini alese, comentarii literare, sinteze, personaje, aprecieri critice, teste de evaluare)*, Editura Meteora Press, București, s.a., p. 151

⁶ Ibidem, p.151

⁷ Ion Creangă, *Povești, Povestiri, Amintiri*, Editura Eduard, Constanța, 2010, p.

⁸ Ibidem, p.96

drumul său către împărăția lui Roș- Împărat ocolește o nuntă de furnici, întâlnește pe Gerilă, Flămânzilă, Setilă, Ochilă, Păsări- Lăți- Lungilă. Împreună ajung la curtea lui Roș- Împărat, cel care „nu avea milă de om nici cât de câine (...) un om pâclișit și răutăcios la culme”,⁹ și sunt calificați ca „niște golani” care au cutezanța a-i cere fata. Îl supune așadar la probe pe care le depășește cu succes, fiind ajutat de personajele adjuvante. Fata de împărat îl îndrăgește pe Harap-Alb și la plecare își ia cu ea trei smicele de măr dulce și apă vie.

La întoarcere, Gerilă, Flămânzilă, Setilă, Ochilă și Păsări-Lăți-Lungilă își iau rămas bun de la eroul nostru. Despărțirea este una inspirată din viața țăranului de zi cu zi: năzdrăvanii se opresc și spun cu jale „ - Harap-Alb, mergi sănătos! De-am fost răi, tu ni-i ierta, căci și răul câteodată prinde bine la ceva”.¹⁰

Răspunsul păstrează același ton : „ Harap-Alb le mulțamește și-apoi pleacă liniștit. Fata vesel îi zâmbește, luna-n ceriu au asfințit. Dar în pieptul lor răsare... Ce răsare? Ia un dor; soare mândru, luminos și în sine arzătoriu ce se naște din scânteia unui ochiu fremătoriu!”¹¹ Dragostea ce l-a cuprins nu-l lasă să o dea Spânului dar conștiința îl îndeamnă să își țină promisiunea.

Punctul culminant surprinde momentul în care, ajungând la împărăție, fermecat de frumusețea fetei, Spânul se grăbește să o ia de pe cal dar aceasta îl respinge: „ Lipsești dinaintea mea, Spânule. Doar n-am venit pentru tine și-am venit pentru Harap-Alb, căci el este adevăratul nepot al Împăratului Verde”.¹² Văzând că a fost dat în vileag și este respins de fată, se năpustește și retează capul pui Harap-Alb.

Deznodământul reia povețele craiului și adeverește cuvintele acestuia. Astfel calul cel credincios îl pedepsește pe Spân ridicându-l în înaltul cerului de unde îi dă drumul iar Harap-Alb este readus la viață de fata împăratului cu cele trei smice de măr dulce și stropindu-l cu apă vie.

Basmul se încheie cu primirea binecuvântării și a împărăției de la Verde-împărat iar Harap-Alb și fata împăratului Roș fac o nuntă ca-n povești.

Finalul reprezintă triumful binelui asupra răului. Morala ar fi că binele, înzestrat cu virtuți este ajutat de personaje cu puteri supranaturale în lupta împotriva răului. Drumul eroului devine unul al transformării, al devenirii, la finalul căruia eroul este capabil a-și îndeplini menirea.

Poate nu întâmplător autorul apelează la o structură narativă echilibrată pe care o dispune în șapte părți separate prin formula mediană care se repetă de șase ori. Se observă o alternanță a cifrelor șapte și șase unde șapte este simbolul binelui iar șase al răului. La fel există o alternanță Harap-Alb – Spânul. Rolul răului este aici de a evidenția calitățile binelui.

Prima parte surprinde proba curajului aplicată celor trei fii ai împăratului. Doar unul reușește să treacă proba ceea ce arată ca doar unul este merit a deveni împărat. A doua parte relatează întâlnirea cu Spânul, substituirea și sosirea la curtea lui Verde-împărat. Partea a treia relatează episodul în care Harap- Alb aduce sălățile din Grădina Ursului și capul și pielea Cerbului înstelat. A cincea parte coincide cu plecarea spre împăratul Roș și întâlnirea cu cei cele cinci personaje cu puteri supranaturale: Setilă, Gerilă, Flămânzilă, Ochilă și Păsări-Lăți-Lungilă. Partea a șasea arată probele pe care le depășește eroul nostru la curtea împăratului Roș, cucerirea fetei și întoarcerea la curtea lui împăratului Verde. A șaptea și ultima parte coincide cu momentul în care Harap-Alb, reîntors la curtea împăratului Verde este răsplătit pregătit să-și ocupe locul la curtea împăratului. Dar mai are nevoie de ajutor în sensul că fata împăratului care este îndrăgostită de el, îl demască pe Spân iar calul cel năzdrăvan îl

⁹ Ibidem, p.118

¹⁰ Ibidem, p.138

¹¹ Ibidem, p.139

¹² Ibidem, p.140

pedepsește, ucigându-l. Cele trei smice de măr dulce și apa vie care îl readuc la viață pe erou pot fi asemănată cu un nou început. Renașterea ar putea fi interpretată ca o trecere de la o etapă existențială la alta. Călătoria de la curtea împăratului Verde la curtea împăratului Roș și înapoi poate fi asemănată cu călătoria odiseică. Asemeni tânărului Ulise, Harap-Alb este supus unor încercări, respectă niște principii morale, este ajutat de forțe superioare și se întoarce în locul pe care este menit să îl cârmuiască.

Rătăcirile prin pădure – spațiu al confuziei, simbol al misterului – și cele trei întâlniri cu Spânul pot fi asemuite cu tentațiile, ispitele la care suntem supuși. În ciuda sfatului părintesc cădem pradă acestora și apoi încercăm să restabilim situația. Până să realizăm, o schimbare se produce în comportamentul nostru iar noi suntem capabili a ne urma scopurile, idealurile.

Nu întâmplător George Călinescu îl pune sub semnul țărâniei inteligente. Cu măiestria lui, creatorul lui Harap-Alb preia mituri pe care le adaptează spațiului și timpului în care trăiește. „Creangă e un om deștept, luminat cu puține cărți și păstrând doar o slavă exagerată pentru cei învățați. Creangă e un șiret patriarhal ca și Neculce, care și acela vorbește de << firea lui cea proastă >>, deși o crede deșteaptă”.¹³ Victor Drujin crede despre basmul cult *Povestea lui Harap-Alb* că acesta reprezintă „momentul de apogeu al creației artistice a lui Ion Creangă, deoarece dovedește o bogăție și o diversitate stilistică deosebite dar este creație experimentală și datorită realismului fantastic și viziunii epice originale.”¹⁴

Trăind în mijlocul sătenilor, reușește să redea detaliat fapte și locuri: „Și ajungând la izvor, odată începe a be hâlpav la apă rece; și mai be câte un răstimp, și mai boncăluiește, și iar mai be, până ce nu mai poate. După aceea începe a-și arunca țărână după cap, ca buhaiul, și apoi, scurmând de trei ori cu piciorul în pământ, se tologește jos pe pajiște, acolo pe loc, mai rumegă el cât mai rumegă, și pe urmă se așterne pe somn, și unde nu începe a mâna porii la jir...”¹⁵, de asemenea limbajul este bogat în proverbe și zicători sau vorbe de duh culese din înțelepciunea populară: „este învederat că Creangă adună în scrierile lui mult vocabular țărănesc, dar mai cu seamă proverbe, zicători care alcătuiesc așa-zisele lui <<țărânie>>. Însă acestea singure nu pot face o literatură. Dacă socotim pe Creangă folclorist, atunci sunt culegeri de țărânie mult mai bogate. Despre Creangă se repetă mereu banalitățile școlare știute: puterea de a crea tipuri vii, arta cu care mănuieste limba, puritatea vocabularului aproape cu desăvârșire lipsit de neologisme, stilul multiplu, natural și plastic, cu propoziții și fraze armonioase și ritmate atât de perfect potrivit cu subiectul și celelalte.”¹⁶ Vocabularul lui este foarte bogat astfel pentru a descrie calul cu aspect degradat folosește o gamă variată de sinonime precum: „răpciugă”, „slăbătură”, „gloagă”, „smârțog” etc. Se observă caracterul oral prin prezența onomatopeelor, dramatizarea acțiunii, folosirea expresiilor narrative, a întrebărilor și exclamărilor, citarea unor fragmente rimate și ritmate.

Libertatea actului creator dă naștere unei capodopere. „Relativa independență a artei provine, în orice caz, dintr-o dependență bivalentă: ideile autorului pot corecta observații culese din viață și, invers, logica vieții îl poate susține în depășirea imperfectei sale logici proprii. Ambele eliberări parțiale au loc în cadrul unui amplu determinism, pe care

¹³ George Călinescu în Const. Ciopraga, *Între Ulyse și Don Quijote*, Editura Junimea, Iași, 1978, p.260

¹⁴ Victor Drujin, *Istoria literaturii naționale*, Editura Andreas, București, 2010, p.221

¹⁵ Ion Creangă, *Povești, Povestiri, Amintiri*, Editura Eduard, Constanța, 2010, p.

¹⁶ George Călinescu, *Ion Creangă*, Editura Minerva, București, 1978, p. 262

esteticianul e dator să-l determine."¹⁷ Astfel ia naștere un personaj înzestrat cu virtuți care pornește într-o călătorie ce se dovedește a fi una formatoare deoarece, la finalul acesteia, eroul este pregătit a păși într-o nouă etapă din viață.

BIBLIOGRAFIE:

Ion Creangă, *Povești, Povestiri, Amintiri*, Editura Eduard, Constanța, 2010

BIBLIOGRAFIE CRITICĂ:

1. Constanța Bărboi, *Ion Creangă (Pagini alese, comentarii literare, sinteze, personaje, aprecieri critice, teste de evaluare)*, Editura Meteora Press, București, s.a.
2. Const. Ciopraga, *Între Ulyse și Don Quijote*, Editura Junimea, Iași, 1978
3. George Călinescu, *Ion Creangă*, Editura Minerva, București, 1978,
4. Ion Ianoși în *Creație și ideație*, Editura Minerva, București, 1971,
5. Victor Drujin, *Istoria literaturii naționale*, Editura Andreas, București, 2010

¹⁷ Ion Ianoși în *Creație și ideație*, Editura Minerva, București, 1971, p. 31